

УДК 349

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2023.56.46-49>

Олександр ПРАВДИВЕЦЬ, канд. військ. наук

ORCID ID: 0000-0001-5242-9683

e-mail: pravd72@ukr.net

ВНЗ "Університет економіки та права "КРОК", Київ, Україна

## АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИЗОВУ ГРОМАДЯН НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ПІД ЧАС МОБІЛІЗАЦІЇ

**Вступ.** Проаналізовано достатність нормативно-правового забезпечення організації та проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації. Встановлено, що організаційно-правові механізми щодо організації та проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, а також надання й оформлення відстрочок військовозобов'язаним під час мобілізації та у воєнний час у територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки не визначені. Залишаються не розробленими відповідні нормативно-правові акти, які необхідні в ході виконання завдань у територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки, зокрема щодо організації та ведення проваджень у справах про адміністративні правопорушення, видачі, обліку та зберігання військово-облікових документів.

**Методи.** В основу роботи покладено метод змістовного аналізу, за допомогою якого проаналізовано достатність нормативно-правового забезпечення організації та проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації.

**Результати.** Надано практичні рекомендації з удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, а також запропоновано зміст порядку організації та проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації. Визначено напрями подальших досліджень щодо вдосконалення методології нормативно-правового забезпечення діяльності територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки.

**Висновки.** Підтверджено відсутність організаційно-правових механізмів проведення територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки призову громадян на військову службу під час мобілізації та оформлення відстрочок військовозобов'язаним на період мобілізації та на воєнний час, а також визначено інші нормативно-правові акти, які необхідно розробити й удосконалити для забезпечення діяльності територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки.

**Ключові слова:** мобілізація, призов на військову службу, військовозобов'язаний, територіальні центри комплектування та соціальної підтримки.

### Вступ

В умовах відбиття збройної агресії РФ та запровадження правового режиму воєнного стану мобілізація, як процес доукомплектування військ (сил) особовим складом, набула ознаки основного способу комплектування. Відповідно до ч. 5 ст. 22 Закону України (Верховна Рада України, 1993) призов громадян на військову службу під час мобілізації або залучення їх до виконання обов'язків за посадами, передбаченими штатами воєнного часу, здійснюють територіальні центри комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП) за сприяння місцевих органів виконавчої влади або командири військових частин (військовозобов'язаних, резервістів Служби безпеки України – Центральне управління або регіональні органи Служби безпеки України; військовозобов'язаних, резервістів Служби зовнішньої розвідки України – відповідний підрозділ Служби зовнішньої розвідки України; військовозобов'язаних Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту – відповідні органи управління центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту).

Водночас організаційно-правовий механізм організації і проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації на сьогодні не визначено, що створює проблему правової невизначеності, яка негативно впливає на проведення заходів мобілізації та суспільство в цілому, збільшуючи при цьому корупційні виклики з боку посадових осіб ТЦК та СП усіх рівнів, що підтверджується висвітленням у засобах масової інформації резонансних корупційних скандалів, пов'язаних з діяльністю посадових осіб ТЦК та СП під час проведення мобілізації.

Актуальність зазначеної теми покликана реаліями сьогодення і спрямована на вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності ТЦК та СП з метою

позбавлення формалізму та створення законодавчого підґрунтя їх функціонування.

**Огляд літератури.** Важливі питання мобілізації досліджувались у наукових працях таких вчених, як: Б. Андрєсюк, В. Богданович, В. Бойко, В. Горбулін, О. Гончаренко, В. Ваганов, О. Кузьмук, О. Кривенко, В. Костецький, В. Лішавський, І. Руснак, О. Романова, Т. Стукалін, О. Савінець, О. Покотило, В. Талалай, О. Устименко, Ю. Шемшученко та інші. Аналіз останніх досліджень і публікацій, присвячених нормативному забезпеченню діяльності ЗС України, показав, що дослідженню питань нормативно-правового забезпечення діяльності ТЦК та СП приділяється недостатньо уваги, зокрема питанню організації та проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації.

### Методи

В основу роботи покладено метод змістовного аналізу, за допомогою якого проаналізовано достатність нормативно-правового забезпечення організації та проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації.

### Результати

Виходячи з уроків мобілізаційного розгортання 2014-2015 рр., Міністерством оборони України було розроблено та подано Верховному Головнокомандувачу – Президенту України законопроект Закону України, який 28.05.2020 р. було внесено до Верховної Ради України за № 3553 (Верховна Рада України, 2021). Законопроектом, зокрема, передбачалося створення засад щодо реформування системи військових комісаріатів із заміною їх на ТЦК та СП та інші новели. Прикінцевими й перехідними положеннями цього Закону України передбачалося, що: ТЦК та СП утворюються на базі діючих військових комісаріатів шляхом їхнього перетворення протягом двох місяців з дня набрання чинності Закону; ТЦК та

СП є правонаступниками військових комісаріатів, на базі яких вони утворюються. Окрім того, Кабінету Міністрів України було визначено:

1) у шестимісячний строк з дня набрання чинності цим Законом:

- вжити заходів, необхідних для реалізації цього Закону;
- прийняти нормативно-правові акти, необхідні для реалізації цього Закону, і привести свої нормативно-правові акти відповідно до цього Закону;
- забезпечити приведення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їхніх нормативно-правових актів відповідно до цього Закону, а також прийняття актів, необхідних для реалізації цього Закону;

2) щорічно, починаючи з 2021 р., інформувати Верховну Раду України про стан виконання цього Закону.

За результатами нормативно-правового забезпечення заходів мобілізації та діяльності ТЦК та СП у 2023 р. можна стверджувати, що зазначена робота організована і проводиться повільно, що не може забезпечити адекватне реагування на сучасні виклики та загрози, які стоять перед державою в умовах ведення війни з РФ. Насамперед це стосується діяльності ТЦК та СП, на які відповідно до ч. 5 ст. 22 Закону України (Верховна Рада України, 1993) покладається здійснення призову на військову службу під час мобілізації. На сьогодні організаційно-правовий механізм з організації та проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації так і не визначено.

Відповідно до Закону України (Верховна Рада України, 1991) вирішення питання щодо врегулювання діяльності місцевих органів військового управління (ТЦК та СП) покладено на Кабінет Міністрів України, однак зазначений порядок Міністерством оборони України не розроблявся і до Кабміну не подавався. Основною причиною цього є відсутність дієвого контролю з боку Верховної Ради України про стан виконання Закону (Верховна Рада України, 2021).

Отже, сферою правового регулювання цього акту Кабінету Міністрів України повинен стати Порядок організації і проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, в якому повинні бути врегульовані такі питання: оповіщення, збору, відправки призваних у війська (сили); документального оформлення призову, у тому числі звільнення від призову, наданні відстрочки від призову, оскарження рішень про призов, а також питання матеріального, фінансового та інформаційного забезпечення заходів призову під час мобілізації.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України (Кабінет Міністрів України, 2022) на ТЦК та СП покладається завдання з оформлення відстрочки від призову під час мобілізації та в особливий період і воєнний час, які надаються в установленому порядку, а також ведуть їхній спеціальний облік. Водночас порядок їх оформлення ТЦК та СП у постанові Кабінету Міністрів України (Кабінет Міністрів України, 2023) не визначено.

Запроваджений механізм визначення персональних підстав для бронювання військовозобов'язаних передбачає обробку списків військовозобов'язаних, які пропонується до бронювання на період мобілізації та на воєнний час безпосередньо в Генеральному штабі ЗС України, але відповідно до вимог ст. 34 Закону України (Верховна Рада України, 1992) персонально-якісний військовий облік громадян України покладається на районні ТЦК та СП. Для реалізації цього механізму бронювання в мобілізаційному управлінні Головного управління

персоналу Генерального штабу ЗСУ введено відділ бронювання штатною чисельністю 5 військовослужбовців, який фактично здійснює погодження паперових списків, отриманих від центральних органів виконавчої влади та обласних військових адміністрацій. Такий стан нормативно-правового забезпечення бронювання військовозобов'язаних під час дії воєнного стану неприйнятний і не може ефективно забезпечити економічну безпеку держави, створює додаткове зайве навантаження на роботу органів військового управління та на ТЦК і СП. До того ж недосконалість нормативно-правового акту стосовно правової невизначеності механізму оформлення відстрочки підвищує корупційні та репутаційні ризики, створює сприятливі умови для зловживань з боку посадових осіб підприємств, ТЦК і СП та громадян.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України (Кабінет Міністрів України, 2022) ТЦК і СП розглядають справи про адміністративні правопорушення та накладають адміністративні стягнення відповідно до (Верховна Рада України, 1984). Водночас відповідна інструкція щодо дій посадових осіб ТЦК і СП з питань організації та ведення проваджень у справах про адміністративні правопорушення в Міністерстві оборони України, з урахуванням вимог Закону України (Верховна Рада України, 2021) щодо наділення обласних ТЦК та СП повноваженнями розглядати справи про адміністративні правопорушення, не затверджена.

Згідно з вимогами ст. 235 (Верховна Рада України, 1984) ТЦК та СП розглядають справи про такі адміністративні правопорушення: про порушення призовниками, військовозобов'язаними, резервістами правил військового обліку; про порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію; про зіпсування військово-облікових документів чи втрату їх з необережності (ст. 210, 210-1, 211). Від імені ТЦК та СП розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право керівники ТЦК та СП.

Зазначений стан нормативно-правового забезпечення створює умови неповного або неправильного застосування посадовими особами ТЦК та СП вимог (Верховна Рада України, 1984) щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення та накладання адміністративних стягнень, а результати цієї діяльності можуть мати правові наслідки. Також залишилися не приведенними до вимог Закону (Верховна Рада України, 2021) накази Міністерства оборони України, які затверджують форми військово-облікових документів, порядок їх видачі, обліку та зберігання.

Таким чином, з метою безумовного виконання приписів Закону України (Верховна Рада України, 2021) пропонується розробити та затвердити:

- 1) порядок організації та проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації;
- 2) інструкцію з організації та ведення проваджень у справах про адміністративні правопорушення в ТЦК та СП;
- 3) внести зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 27.01.2023 р. № 76 "Деякі питання реалізації положень Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час".

Щодо визначення організаційно-правового механізму оформлення відстрочки від призову військовозобов'язаним, які заброньовані на період мобілізації та на воєнний час безпосередньо в ТЦК та СП, у якому врахувати таке:

- погодження списків покласти на районні ТЦК та СП за місцем розташування підприємств;

- оформлення районними ТЦК та СП відстрочок від призову військовозобов'язаним, які підлягають бронюванню здійснювати в порядку, визначеному постановою Кабінету Міністрів України (від 04.02.2015 р. № 45);

- запровадження цифровізації процесу бронювання військовозобов'язаних з використанням Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів.

Внести зміни щодо форми військового квитка та тимчасового посвідчення військовозобов'язаного, а саме, виключити слова "військовий комісар" та "порядку їх видачі", "обліку та зберігання"; замінити РВК на ТЦК та СП до наказів Міністерства оборони України:

- від 10.04.2017 р. № 206, "Про військовий квиток осіб рядового, сержантського і старшинського складу" зареєстровано в Міністерстві юстиції України 10.05.2017 р. за № 581/30449 (Міністерство оборони України, 2017а);

- від 21.11.2017 р. № 610 "Про тимчасове посвідчення військовозобов'язаного", зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14.12.2017 р. за № 1511/31379 (Міністерство оборони України, 2017b);

- від 27.03.2018 р. № 130 "Про затвердження Порядку атестування громадян України до присвоєння первинного і чергових звань офіцерського складу запасу та Зразка військового квитка офіцера запасу" (Міністерство оборони України, 2017с), зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25.04.2018 р. за № 507/31959 зі змінами Наказ Міністерства оборони України від 01.12.2021 р. № 365. Зміст Порядку організації і проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, що пропонується, наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Зміст Порядку організації і проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації

| №№      | Назва розділу (підрозділу) Порядку                                                                                                                                          |
|---------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1       | Загальні питання                                                                                                                                                            |
| 1.1     | Загальні положення щодо призову громадян на військову службу під час мобілізації                                                                                            |
| 1.2     | Категорії громадян, які підлягають призову на військову службу під час мобілізації                                                                                          |
| 1.3     | Категорії громадян, які не підлягають призову                                                                                                                               |
| 1.4     | Державні органи та їх повноваження щодо забезпечення призову громадян на військову службу під час мобілізації                                                               |
| 2       | Організація призову громадян на військову службу під час мобілізації                                                                                                        |
| 2.1     | Порядок роботи державних органів щодо забезпечення призову громадян на військову службу під час мобілізації                                                                 |
| 2.2     | Основні питання взаємодії ТЦК та СП з місцевими органами виконавчої влади                                                                                                   |
| 3       | Оповіщення громадян про виклик до ТЦК та СП                                                                                                                                 |
| 3.1     | Перелік державних органів та посадових осіб, які можуть бути уповноважені для оповіщення                                                                                    |
| 3.2     | Способи оповіщення громадян про їх виклик до ТЦК та СП                                                                                                                      |
| 3.3     | Порядок дій уповноважених осіб на оповіщення                                                                                                                                |
| 3.4     | Контроль за прибуттям громадян                                                                                                                                              |
| 4       | Медичний огляд громадян на військову службу під час мобілізації                                                                                                             |
| 4.1     | Порядок проходження медичного огляду громадян на військову службу під час мобілізації в ТЦК та СП                                                                           |
| 4.2     | Порядок проходження медичного огляду громадян на військову службу під час мобілізації у військових частинах                                                                 |
| 5       | Документальне оформлення призову на громадян на військову службу під час мобілізації                                                                                        |
| 5.1     | Документальне оформлення відстрочки                                                                                                                                         |
| 5.2     | Анулювання відстрочки                                                                                                                                                       |
| 5.3     | Документальне оформлення звільнення від призову                                                                                                                             |
| 5.4     | Особливості оформлення призову громадян на військову службу під час мобілізації військовими частинами, військовими-навчальними закладами та органами військового управління |
| 6       | Фінансове, матеріально-технічне та інформаційне забезпечення заходів призову громадян на військову службу під час мобілізації                                               |
| 6.1     | Порядок фінансового забезпечення заходів призову громадян на військову службу під час мобілізації                                                                           |
| 6.2     | Порядок матеріально-технічного забезпечення заходів призову громадян на військову службу під час мобілізації                                                                |
| 6.3     | Порядок інформаційного забезпечення заходів проведення призову на військову службу під час мобілізації                                                                      |
| Додатки | Зразки та форми документів                                                                                                                                                  |

Джерело: укладено автором.

### Дискусія і висновки

Таким чином, у процесі проведення аналізу достатності нормативно-правового забезпечення діяльності ТЦК та СП підтверджено відсутність організаційно-правових механізмів проведення ТЦК та СП призову громадян на військову службу під час мобілізації та оформлення відстрочок військовозобов'язаним на період мобілізації та на воєнний час, а також визначено інші нормативно-правові акти, які необхідно розробити та вдосконалити для забезпечення діяльності ТЦК та СП. Подальшими напрямками наукових досліджень з вирішення цієї проблеми можуть стати: розробка інструкцій та методичних рекомендацій щодо виконання повноважень і заходів з організації та проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації державними органами, органами місцевої виконавчої влади та органами військового управління.

### Список використаних джерел

- Верховна Рада України. (1984). Кодекс України про адміністративні правопорушення. (Кодекс України від 07 грудня 1984 р.). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
- Верховна Рада України. (1991). Про оборону України. (Закон України від 06 грудня 1991 р. № 1932-XII). [https://zakononline.com.ua/documents/show/154377\\_597116](https://zakononline.com.ua/documents/show/154377_597116)
- Верховна Рада України. (1992). Про військовий обов'язок і військову службу. (Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
- Верховна Рада України. (1993). Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію. (Закон України від 21 жовтня 1993 р. № 3543-XII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>
- Верховна Рада України. (2021). Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань виконання військового обов'язку та ведення військового обліку. (Закон України від 30 березня 2021 р. № 1357-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1357-20#Text>
- Кабінет Міністрів України. (2022). Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки.

(Постанова Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 154). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2022-%D0%BF#Text>

Кабінет Міністрів України. (2023). *Деякі питання реалізації положень Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час*. (Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 р. № 76). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2023-%D0%BF#Text>

Міністерство оборони України (2017а). *Про військовий квиток осіб рядового, сержантського і старшинського складу*. (Наказ Міністерства оборони України від 10 квітня 2017 р. № 206, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 10 травня 2017 р. за № 581/30449). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0581-17#Text>

Міністерство оборони України (2017б). *Про тимчасове посвідчення військовозобов'язаного*. (Наказ Міністерства оборони України від 21 листопада 2017 р. № 610, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 грудня 2017 р. за № 1511/31379). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1511-17#Text>

Міністерство оборони України (2017с). *Про затвердження Порядку атестації громадян України до присвоєння первинного і чергових звань офіцерського складу запасу та Зразка військового квитка офіцера запасу*. (Наказ Міністерства оборони України від 27 березня 2018 р. № 130, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25 квітня 2018 р. за № 507/31959). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0507-18#Text>

#### References

Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022). *On the approval of the Regulation on territorial centers of recruitment and social support*. (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 23, 2022 No. 154). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2022-%D0%BF#Text>

Cabinet of Ministers of Ukraine. (2023). *Some issues of the implementation of the provisions of the Law of Ukraine "On Mobilization Training and Mobilization" regarding the reservation of conscripts for the period of mobilization and wartime*. (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 27, 2023 No. 76). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2023-%D0%BF#Text>

Ministry of Defense of Ukraine. (2017a). *About the military card of rankers, sergeants*. (Order of the Ministry of Defense of Ukraine dated April 10, 2017 No. 206, registered in the Ministry of Justice of Ukraine on May 10, 2017 under No. 581/30449). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0581-17#Text>

Ministry of Defense of Ukraine. (2017b). *On the temporary certificate of a conscript*. (Order of the Ministry of Defense of Ukraine dated November 21, 2017 No. 610, registered in the Ministry of Justice of Ukraine on December 14, 2017 under No. 1511/31379). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1511-17#Text>

Ministry of Defense of Ukraine. (2017c). *On the approval of the Procedure for certification of citizens of Ukraine for the assignment of primary and regular ranks of reserve officers and a sample of a reserve officer's military ticket*. (Order of the Ministry of Defense of Ukraine dated March 27, 2018 No. 130, registered in the Ministry of Justice of Ukraine on April 25, 2018 under No. 507/31959). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0507-18#Text>

Verkhovna Rada of Ukraine. (1984). *Code of Ukraine on administrative offenses*. (Code of Ukraine dated December 7, 1984). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

Verkhovna Rada of Ukraine. (1991). *About the defense of Ukraine*. (Law of Ukraine dated December 6, 1991 No. 1932-XII). [https://zakononline.com.ua/documents/show/154377\\_597116](https://zakononline.com.ua/documents/show/154377_597116)

Verkhovna Rada of Ukraine. (1992) *On military duty and military service*. (Law of Ukraine dated March 25, 1992 No. 2232-XI). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

Verkhovna Rada of Ukraine. (1993). *About mobilization training and mobilization*. (Law of Ukraine dated October 21, 1993 No. 3543-XII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>

Verkhovna Rada of Ukraine. (2021). *On the introduction of amendments to some legislative acts of Ukraine regarding the improvement of certain issues of the performance of military duty and the maintenance of military records*. (Law of Ukraine dated March 30, 2021 No. 1357-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1357-20#Text>

Отримано редакцією журналу / Received: 09.11.23

Прорецензовано / Revised: 27.11.23

Схвалено до друку / Accepted: 29.11.23

Oleksandr PRAVDYVETS, PhD (Military)

ORCID ID: 0000-0001-5242-9683

e-mail: pravdy72@ukr.net

"KROK" University of Economics and Law, Kyiv, Ukraine

## CURRENT PROBLEMS OF REGULATORY AND LEGAL SECURITY OF THE ENROLLMENT OF CITIZENS FOR MILITARY SERVICE DURING MOBILIZATION

**Background.** An analysis of the sufficiency of the regulatory and legal support of the organization and the recruitment of citizens for military service during mobilization was conducted. It was established that the organizational and legal mechanisms for the organization and implementation of the enrollment of citizens for military service during mobilization, as well as the provision and registration of deferments to conscripts during mobilization and during wartime in the territorial recruitment and social support centers are not defined. The corresponding normative legal acts, which are necessary for the performance of tasks in the territorial recruitment and social support centers, remain undeveloped, in particular regarding the organization and conduct of proceedings in cases of administrative offenses, issuance, accounting and storage of military accounting documents.

**Methods.** The basis of the work is the method of meaningful analysis, with the help of which the adequacy of the regulatory and legal support of the organization and the conscription of citizens for military service during mobilization was analyzed.

**Results.** Practical recommendations for improving the regulatory and legal support for the activity of territorial recruitment and social support centers are provided, as well as the content of the procedure for organizing and conducting the enrollment of citizens for military service during mobilization is proposed. The directions of further research on the improvement of the methodology of regulatory and legal support of the activities of the territorial centers of recruitment and social support have been determined.

**Conclusions.** The lack of organizational and legal mechanisms for holding territorial recruitment centers and social support for the enrollment of citizens for military service during mobilization and issuing deferments to conscripts for the period of mobilization and military service has been confirmed, as well as other regulatory and legal acts that need to be developed and improved to ensure activities of territorial recruitment and social support centers.

**Keywords:** mobilization, draft for military service, conscript, territorial centers of recruitment and social support

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.